

Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp, för
Grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem
VT 2016

Utemiljöns betydelse för barn

- en kvalitativ studie om barns uppfattningar
om sin utemiljö på fritidshem.

Andreas Brorsson och Jonas Håkansson

Sektionen för lärande och miljö

Högskolan Kristianstad | www.hkr.se

Författare

Andreas Brorsson och Jonas Håkansson

Titel

Utemiljöns betydelse för barn

- en kvalitativ studie om barns uppfattningar om sin utemiljö på fritidshem.

Handledare

Sara Lenninger

Examinator/

Anna Linge

Abstract

Studien handlar om barns val av platser, deras praktiker och uppfattningar om sin utemiljö på deras fritidshem. Syftet med studien är att undersöka barns uppfattningar om den utemiljö som erbjuds på deras fritidshem och avser att vara en kunskapskälla för hur fritidsverksamheten utomhus kan utvecklas. Det anlagda perspektivet barns perspektiv innebär ett förhållningssätt där man intar en inifrån-ut"-hållning, för att barns egna ord, tankar och föreställningar ska kunna komma till uttryck. Studien genomförs på två olika fritidshem med skilda utemiljöer, där samtalspromenader och observationer utgör den valda kvalitativa metoden. Dessa valdes för att ge forskarna och informanterna möjligheten och utrymme för att ge en djupare bild av situationen. Resultatet visar att utemiljöns betydelse för barnen handlar om att få tillgång till naturrika platser i sin utemiljö, med stora ytor att röra sig på. Barnen uttrycker vikten av att få vara och göra saker tillsammans på ett kreativt och utforskande sätt. Vilket ger möjligheter för barnen att stärka sina relationer sinsemellan och kunna omsätta sina egna kunskaper och erfarenheter till en helhet.

Ämnesord/

Utemiljö, fritidshem, barn, uppfattningar, lek

Innehåll

1. Inledning.....	5
1.1. Aktualitet på förskolor i tätorten	6
1.2. När intresse blir kunskap.....	7
1.3. Syfte och frågeställningar.....	7
1.3.1. Frågeställningar.....	7
2. Litteraturgenomgång	8
2.1. Utemiljöns utformning och pedagogik.....	8
2.1.1. Utemiljöns betydelse för leken.....	8
2.1.2. Styrkor och möjligheter.....	9
2.2. Lek blir till lärande på fritidshemmet.....	9
2.2.1. Informellt lärande på fritidshem.....	10
2.2.2. Individuellt och socialt lärande på fritidshem.....	10
2.3. Tidigare forskning om utomhuspedagogik	10
3. Teoretiskt perspektiv	12
3.1. Barns perspektiv.....	12
4. Metod	14
4.1. Val av metod	14
4.1.1. Samtalspromenader	14
4.1.2. Observationer	15
4.1.3. Loggbok och röstmemo.....	16
4.2. Urval och undersökningsgrupp	16
4.3. Genomförande.....	17
4.3.1. Fritidshemmen och urval.....	17
4.3.2. Samtalspromenader	18
4.4. Bearbetning och analys	18

4.4.1. Hermeneutiken som metod	19
4.5. Etiska ställningstaganden	19
5. Resultat och analys.....	21
5.1. De två fritidshemmen	21
5.1.1. Körsbärsskogen	21
5.1.2. Diamanten	21
5.2. Platser och praktiker.....	22
5.2.1. Den bästa platsen.....	22
5.2.2. Den tråkigaste platsen	24
5.2.3. Den tryggaste platsen	24
5.2.4. Önskan om förändringar	25
5.2.5. Vad lär man sig i fritidshemmets utemiljö?	26
6. Diskussion	29
6.1. Resultatdiskussion.....	29
6.1.1. Utemiljöns betydelse för leken.....	29
6.1.2. Utemiljöns betydelse för det informella lärandet.....	31
6.2. Metoddiskussion.....	31
6.2.1. Samtalspromenader	32
6.2.2. Observationer	32
6.2.3. Loggbok och röstmemo.....	32
7. Sammanfattning	33
8. Referenser.....	34
9. Bilagor.....	37

1. Inledning

Vad har vi, som blivande lärare mot fritids, för kunskaper om barns upplevelser av innehållet i fritidsverksamheten? Spelar det någon roll, eller kan personalen dra nytta av barns egna upplevelser när man planerar för fritidsverksamheten? Dessa frågor väckte vår nyfikenhet för att undersöka barns uppfattningar om den utemiljö som erbjuds på deras fritidshem. Resultatet av undersökningen skulle även kunna vara en kunskapskälla för hur fritidsverksamheten utomhus kan utvecklas.

Undersökningen bör även vara av intresse för alla praktiserande lärares och fritidspedagogers verksamheter, då barns individuella och sociala utveckling och lärande är nära sammankopplade och går in i varandra. Förhoppningen är att undersökningen ska bidra med att ge pedagoger i skolan och fritidshemmet en ökad förståelse för hur barn kan uppleva sin utemiljö på fritidshemmet. Vill verka för att arbeta fram ett gemensamt förhållningssätt mellan skola och fritidshem. Att utgå ifrån barns intressen och sträva efter ett ökat samarbete mellan skola och fritidshem i hur man utformar verksamheternas innehåll.

Sommer, Pramling Samuelsson och Hundeide (2011) menar att barns förmåga att tolka vad de upplever med alla sina sinnen är häpnadsväckande och deras upplevelser behöver inte nödvändigtvis överensstämma med hur vuxna tolkar omvärlden. Vi har med undersökningen en ambition att lyfta fram barnens röst och ge dem möjlighet att få uttrycka sin uppfattning om den utemiljö som erbjuds under deras vistelse på fritidshemmet. Undersökningen har begränsats till två fritidshem med skilda utemiljöer. Det första fritidshemmet representerar den mer traditionella utemiljön med mycket asfalt. Det andra fritidshemmet representerar den gamla byskolans naturrika utemiljö. Anledningen till urvalet av fritidshem är att undersöka utemiljöns betydelse för barns informella lärande och hur barnen uppfattar deras respektive utemiljöer. Genom samtalspromenader, observationer och loggbok kommer informanternas beskrivningar om sin utemiljö och de handlingar som utemiljön inbjuder till att redovisas och diskuteras utifrån undersökningens syfte.

Den mest förekommande litteraturen som vi har använt oss av handlar om undervisning och lärande, vilket gör att man använder begreppet elev istället för barn. I vår undersökning har vi ändå valt att enbart använda oss av begreppet barn, för att skilja

mellan skolans och fritidshemmets olika verksamheter. Undantag görs i de fall undersökningen refererar till direkta citat.

I den första delen av läroplanen framhålls bland annat att skapande arbete och lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet och här betonas att:

I verksamheten ska eleverna få möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter. I läroplanen lyfts även fram att en viktig uppgift är att ge överblick och sammanhang. Verksamheten ska vidare stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt vilja till att pröva egna idéer och att lösa problem.

(Skolverket 2014:11)

Läroplanen pekar alltså på att skolan och fritidshemmet ska bidra till elevernas harmoniska utveckling. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra en grund för skolans verksamhet. Genom olika uttryckssätt finns det goda möjligheter att i fritidsverksamheten arbeta med dessa värden.

1.1. Aktualitet på förskolor i tätorten

I en artikelserie i Svenska Dagbladet, *Hopträngda barn*, har man debatterat om att man i dagens samhälle inte tar hänsyn till barnens utemiljö på förskolorna i tätorten. Tidigare var Sverige ett föregångsland när det gäller barns utemiljöer. Idag är det viktigare att bygga tätt och högt, vilket gör att man samtidigt bygger bort ytor för barn att vistas på i förskolorna. När en ny stadsdel i Stockholm håller på att växa fram talar man om takterrasser som en lösning för att barn ska få komma ut. Förskolorna har så kallade rastgårdar som består av betong, konstgräs och gummiastfalt, då slitaget på till exempel gräs anses vara för stort. Artiklarna återger hur forskning upprepande visar på utemiljöns stora betydelse för barns hälsa och välbefinnande. Platser som anläggs och iordningställs för barn – skolgårdar, förskolegårdar, lekplatser – har enorm betydelse för barns utomhuslek, utveckling och hälsa. Men för att skapa en barnvänlig miljö som barn kan utforska och lära sig att bemästra krävs tillgång till så mycket mer – gator, parker, torgytor, naturmark, träd, buskage eller spännande öde-tomter.

1.2. När intresse blir kunskap

Läraryrskommitténs skrift, som heter *När intresse blir kunskap*, gavs ut 2005 och innehållet i den bygger på den forskning och beprövade erfarenhet som finns om fritidshem. Syftet med skriften är att hjälpa yrkesverksamma fritidspedagoger att sätta ord på sin verksamhet och beskriva sin kompetens. Den riktar sig även till studerande på lärarutbildningen. Skriften utgår från att fritidspedagogikens kärna är att skapa miljöer för barn och unga där de lär sig delta i samhällslivet och få en meningsfull fritid. Fritidshemmets verksamhet bygger på frivillighet, en känsla av gemenskap och där barnens behov och intressen styr innehållet (Läraryrskommittén 2005). Läraryrskommitténs beskrivning av fritidspedagogikens kärna överensstämmer med vår uppfattning om densamma och kommer därmed att ligga till grund för vår undersökning.

1.3. Syfte och frågeställningar

Studien syftar till att undersöka barns uppfattningar om den utemiljö som erbjuds på deras fritidshem och avser att vara en kunskapskälla för hur fritidsverksamheten utomhus kan utvecklas. För att kunna nå dit utgår vi från följande frågeställningar.

1.3.1. Frågeställningar

Vilka utemiljöer väljer barnen och vad gör de där?

Hur beskriver barnen sin utemiljö?

2. Litteraturgenomgång

Litteraturgenomgången är indelad i tre delar och i den första kommer utemiljöns utformning och utomhuspedagogik tas upp, den andra delen inriktar sig på lärande på fritidshemmet och i den tredje delen redogörs för tidigare forskning som gjorts inom området utomhuspedagogik och lärande. Indelningen bygger på studiens syfte som handlar om att undersöka barns uppfattningar om den utemiljö som erbjuds på deras fritidshem. Det sker ständigt ett lärande i fritidsverksamheten och i det här fallet ligger vårt fokus på det lärande som kretsar kring utemiljön. Utifrån den forskning som gjorts kring utomhuspedagogik kan man bland annat nämna Szczepanski, som i sina studier fokuserar på hur lärare och barn uppfattar utomhuspedagogiken och dess betydelse för lärande i fritidshemmet.

2.1. Utemiljöns utformning och pedagogik

I detta avsnitt berörs utemiljöns betydelse för leken och vilka styrkor och möjligheter som utemiljön kan utgöra.

2.1.1. Utemiljöns betydelse för leken

I Szczepanskis och Anderssons (2015) forskningsresultat framgår det att utemiljön ger möjligheter att upptäcka och utveckla platsrelaterade meningserbjudanden. Platsen skapar förutsättningar för upprättandet av relationer mellan individen som befinner sig där och de företeelser som platsen erbjuder. En kroppslig, sinnlig erfarenhet ger möjligheten till en direkt relation mellan individ och olika företeelser i omgivningen via kroppens rörelse och sinnen (Szczepanski & Andersson 2015).

I undersökningen har vi valt ut två olika fritidshem som erbjuder barnen två skilda utemiljöer, där den traditionella skolgården representerar det urbana landskapet och byskolans utemiljö representerar det rurala landskapet. Szczepanski och Andersson (2015) menar att den personliga relationen till det lokala landskapet sker tillsammans med andra och lärandet sker spontant på fritiden i det urbana och rurala landskapet. Förtrogenhetskunskap handlar om att i lärande agera i konkreta situationer och utifrån egna erfarenheter utveckla förtrogenhetskunskaper, där individen formar sin kunskap genom praktisk handling och tillämpar den i ett visst sammanhang. Utemiljön kan ha

betydelse för att få en djupare miljöförståelse och koppla den till hållbarhet och förståelse för samhället och världen i stort. (Szczepanski & Andersson 2015)

2.1.2. Styrkor och möjligheter

Friluftsförbundet har utvecklat verksamheten ”I Ur och Skur” som har en pedagogisk inriktning mot utomhusmiljö och utevistelse. Drougge (2001) menar att upplevelser som sker utomhus ger helhet, kreativitet, lugn och rekreation. Utomhusmiljön påverkar alla våra sinnen och blir aktiverade. Vidare menar Drougge (1997) att leken i utemiljön förenar glädje och rörelse i samspel med andra barn och vuxna. I utevistelse tränas muskler, balans och smidighet som ger barn en god kroppsuppfattning och ett gott självförtroende i att kunna kontrollera sin kropp.

Utifrån ett sinnligt och kroppsligt perspektiv är det intressant att undersöka vilka handlingar de olika utemiljöerna inbjuder till och hur barn griper sig an sin utemiljö. Av Gärdenfors (2010) framgår det att all praktisk erfarenhet säger att engagerade och motiverade barn och barn med gott självförtroende lär sig betydligt bättre och snabbare. Han menar också att hjärnforskningen visar att det som är viktigast för att utveckla kognitiva förmågor, såsom att läsa, skriva och räkna, är barnens känslor och deras motivation. Hur bör en attraktiv utemiljö vara konstruerad för att engagera och motivera barns lek och lärande?

Utomhusundervisning i skolan behöver inte nödvändigtvis handla om specifika ämnesområden, utan naturen kan fungera som ett övergripande pedagogiskt hjälpmedel överlag och kan även följas upp inomhus (Ericsson, 2002).

2.2. Lek blir till lärande på fritidshemmet

I Skolverkets allmänna råd (Skolverket 2014) står det att verksamheten ska ge eleverna möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter. Kan då utemiljön vara en plats för barn att praktisera de kunskaper och erfarenheter som de fått under skoldagen och omsätta dessa i nya praktiska sammanhang? Läroplanen (Skolverket 2011) lyfter fram att en viktig uppgift är att ge överblick och sammanhang. Vidare står det i Skolverkets allmänna råd (Skolverket 2014) att verksamheten ska stimulera barnens kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt vilja till att pröva egna idéer och att lösa problem. Den aktuella studien kommer att undersöka hur utemiljön kan stimulera barns kreativitet och nyfikenhet i hur de tar sig

an utemiljön, vilka handlingar som utspelar sig där de prövar egna idéer, hur barnen löser problem som kan uppstå i samspelet mellan barn och mellan barn och den miljö de vistas i.

2.2.1. Informellt lärande på fritidshem

Den tid barn spenderar på fritidshemmet är oftast fri tid som barnen själva förfogar över och som inte är organiserad. Idag är det en självklarhet att barn lär sig även när de leker, ett så kallat informellt lärande. Jensen (2011) förklarar informellt lärande som att människor lär av och med varandra på frivillig grund utifrån egna intressen. Det informella lärandet kan vara både praktiskt och teoretiskt så länge aktiviteten inte är organiserad. Gärdenfors (2010) menar att för att förstå måste man kombinera teoretisk förståelse med sin erfarenhet. Kan utemiljön på fritidshem ge möjligheter för barn att omsätta tidigare kunskaper och erfarenheter och på ett implicit sätt få en ökad förståelse för olika fenomen? Med implicit lärande menar Jensen (2011) att ett informellt lärande sker omedvetet. Tilliten och tryggheten ökar i det informella lärandet, eftersom det inte finns några specifika krav på vad man ska lära sig (Jensen 2011).

2.2.2. Individuellt och socialt lärande på fritidshem

Leken står, för det mesta, i fokus när man tänker på fritidshemmet och de senaste årtiondenas teorier domineras av att lek fungerar som en form av lärande och därmed något som ska uppmuntras. Gärdenfors (2010) menar att leken möjliggör för en individ att bedöma sina färdigheter och göra en självvärdering som ligger till grund för att välja rätt strategier. Drougge (1997) menar att leken ger barnen kunskap som är relevant för deras liv och pedagogens deltagande i och kring leken ger möjligheter att observera barnen och se vilken nivå de befinner sig på och utifrån detta planera verksamheten.

Lärandet utomhus är beroende av ett komplicerat samspel mellan lärmiljön, aktiviteten, det sociala samspelet i den stora och lilla gruppen, personlig och social utveckling samt hur vi mår i vår lärmiljö.

2.3. Tidigare forskning om utomhuspedagogik

I Szczepanskis och Anderssons (2015) studie, om platsens betydelse för undervisning utomhus, visar resultaten att betydelsen av att vara i landskapet utvecklar en vidare förståelse för samhälle och miljö genom den konkretisering som platskänslan ger och

leder till bredare kunskaper. Heurlin-Norinder (2005) menar i sin avhandling att om barn får tillgång till sin närmiljö och dess platser, så bidrar detta till att barnen kan känna att de behärskar sin situation och i framtiden på hela sin omgivning, samt att detta kan bidra till att barnen får ökat självförtroende. I den aktuella studien görs ett försök att ta reda på barns uppfattningar om sin utemiljö, genom samtal med barnen och deras kroppsliga uttryck. Utifrån barns perspektiv, beskriva hur informanterna griper sig an sin utemiljö och på vilka sätt de omsätter sina erfarenheter i ett konkret handlande.

Den kunskap som barn har om ekologi, floran och faunan, får de genom olika medier, såsom naturprogram på TV, böcker, och så vidare. Fägerstam (2012:8) har i en studie dragit slutsatsen att "...to be able to connect with and understand the world around them, students need to go outdoors more frequently.". Den slutsatsen förstärker bilden av att kunskap och erfarenhet utvecklas genom förtrogenhet med sin omgivande miljö, där barn får en djupare förståelse för det samhälle som de är en del av. Barn får en direkt upplevelse av utemiljön genom sin vistelse i den, genom den kroppsliga rörelsen och med alla sinnen.

Vilka platser och redskap väljer barnen och på vilket sätt använder barn de redskap som erbjuds i deras utemiljö? Hagen (2015) har fört samtal med och gjort observationer av förskolebarn i femårsåldern och hennes forskning visar att de fasta lekinstallationerna är av mindre betydelse för de äldre barnen, och att användningen av lekredskapen ofta var av en annan karaktär än den tilltänkta funktionen. Hur barn använder de redskap som erbjuds i skolans och fritidshemmens utemiljö är en aspekt att fundera över när man ska skapa nya utemiljöer på de skolor som är i begrepp att förnya utemiljön. En annan aspekt som Hagen (2015) kom fram till i sin forskning, var att barn föredrar miljöer som gav variation och oförutsägbara möjligheter för lek och socialt samspel, en lek som barnen själva hade tagit initiativ till, och som de upplevde som relativt fri.

3. Teoretiskt perspektiv

I denna del kommer det teoretiska perspektivet *barns perspektiv* att beskrivas och vara ett stöd i analysen av det resultat som studien kommer fram till. Här kommer även de mest centrala begreppen att belysas.

3.1. Barns perspektiv

Vi använder oss av barns perspektiv som fokuserar på barnets egen fenomenologi och ser barnet som subjekt och agent i sin egen värld. Barns perspektiv som term sätts i relation till termen barnperspektiv, där forskaren metodiskt försöker studera ”utifrån-in”, medan förhållningssättet för barns perspektiv handlar om en ”inifrån-ut”-hållning och uttrycks med barnens egna ord, tankar och föreställningar. (Sommer, Pramling Samuelsson & Hundeide 2011)

Enligt barnkonventionens artikel 12 framgår det att barn har rätt till att få uttrycka sig om sådant som kan påverka deras livssituation (Barnkonventionen 2009). Clark (2001) menar att vi vuxna bör se på barnen som aktiva deltagare, snarare än passiva deltagare i lyssningsprocessen. Vidare, menar hon att barnen bör ha en central roll i diskussionen och tolkningen av det insamlade materialet från observationer och intervjuer där barnen ses som *meningsskapande individer* (Clark 2001). I denna studie är våra observationer och samtalspromenader ett sätt att lyfta fram barnens röst om det *rum* som utemiljön på fritidshemmen utgör. Således kommer barnen att vara aktiva deltagare i och meningsskapare av sin egen tolkning av utemiljön, men även vara en aktiv del i undersökningens diskussion och tolkning av barns perspektiv.

The Mosaic approach utvecklades av Alison Clark och handlar om samtalspromenader som består av två viktiga element. Det första elementet innebär att göra observationer genom att lyssna på barnen och det andra elementet innebär att göra intervjuer med barn medan man till exempel går en promenad. En fördel med denna metod är att barnen har en aktiv roll i forskningsprocessen. Det har gjorts flera studier där forskarna använder sig av the Mosaic approach (Clark 2007) och när de jämfört dessa studier kunde man se följande kategorier växa fram: utemiljön som plats, privata platser, sociala platser och påhittade platser. En slutsats som dras av studierna är barnens upplevelser och erfarenheter som visar att barnen tycker det är viktigt att ha fri *tillgång* till platserna i utemiljön, oavsett vilka betingelser platserna baseras på. (Clark 2007)

Leken dominerar på våra fritidshem och i leken skapar barn betydelser för sin egen verklighet genom att upptäcka och utforska. Sommer et al. (2011) menar, att leken kan leda till upptäckter, både vetenskapliga och gränsöverskridande. Vidare, menar författarna, att det är själva utvecklingen av leken som är det viktiga och kan leda till upptäckter, vare sig det är tillsammans med en vuxen eller ej.

Med vetskapen om att lek och lärande är nära förknippat och att vår ambition är att undersöka barns informella lärande och den förståelse de har av sin livsvärld på fritidshemmet kommer vi att använda oss av barns perspektiv.

4. Metod

Vi har valt att göra en kvalitativ studie i form av samtalspromenader (Klerfelt & Haglund 2011), observationer med loggboksanteckningar i syfte att undersöka barns uppfattningar om den utemiljö som erbjuds på deras fritidshem. I metodkapitlet beskriver vi hur vi gått till väga vid insamling av det empiriska materialet och vilka etiska överväganden som har gjorts, samt för en diskussion om kritiska reflektioner över vårt val av metoder.

4.1. Val av metod

I studien använde vi oss av samtalspromenader, observationer och loggbok som kvalitativa metoder. Med kvalitativa metoder menar Ahrne och Svensson (2015), ett övergripande begrepp för alla typer av metoder som bygger på intervjuer, observationer eller analys av texter och som inte är utformat för kvantitativ analys, med hjälp av statistiska metoder och verktyg. Utifrån dessa kvalitativa metoder fick vi möjligheten att jämföra barns uppfattningar om sin egen utemiljö på fritidshemmet. Två fritidshem valdes ut för att kunna se om det fanns likheter och skillnader i barnens uppfattningar om sin utemiljö.

4.1.1. Samtalspromenader

Samtalspromenader valdes som metod, då vi ville undersöka barns uppfattningar om den utemiljö som de erbjuds på fritidshemmet. Klerfelt och Haglund (2011), menar att samtalspromenader kan vara ett sätt för forskaren att ta del av barns kommunikationskultur och föra en dialog med barnen som möjliggör för barnet att uttrycka sig utifrån sitt egna perspektiv. Vidare, menar Björndal (2005), att en ostrukturerad form av intervjuer, som samtalspromenaderna utgörs av, är ett informellt samtal i vilket båda samtalsparterna har stor frihet att vinkla samtalet. Haudrup Christensen (2004), menar att ett så kallat walk-and-talk-samtal kan vara användbart, där barnet leder forskaren till olika platser och berättar om dessa. Ett alternativt sätt att genomföra samtal är att frångå konventionella och icke-värdeladdade frågeställningar, där barn och forskare kan använda känsloladdade adjektiv och uttryck (Klerfelt & Haglund 2011). I studien användes båda sätten, för att ge forskarna och informanterna möjligheten och utrymme för att ge en djupare bild av situationen.

Samtalspromenad som metod kan beskrivas som en intervju med låg grad av struktur. Kvale och Brinkmann (2009), lyfter vikten av att forskaren aktivt lyssnar på det informanterna berättar för att samtalet ska kunna bli så rikt och växlande som möjligt. Enligt Björndal (2005), är en styrka med denna form av intervju, att den kan ge bred och djup information om det man är intresserad av. En annan fördel med ostrukturerade samtal som tillvägagångssätt är att man kontinuerligt kan samla in ny, rik och ibland överraskande information om den pedagogiska situationen. Svagheter är att det kan vara svårt att jämföra en viss persons utsaga med en annan, det krävs goda samtalsfärdigheter för intervjuaren och det finns en risk att intervjuaren påverkar svaren (Björndal 2005). De styrkor och svagheter som beskrivs var forskarna således medvetna om och togs i beaktning under samtalsprocessen. Antalet informanter i varje samtalspromenad var viktigt att tänka på, beroende på att en eventuell obalans skulle kunna uppstå mellan intervjuare och informanter. Patel och Davidson (2011), menar att informanter kan uppleva situationen som pressad och obekvämt om det sitter flera forskare med vid samtalet (Patel & Davidson 2011). En obalans skulle kunna innebära för informanten att hen upplever sig att vara i underläge, i relation till två intervjuare. Både Thomson (2008) och Dalen (2008), menar att det är viktigt att informera barn om hur intervjun är strukturerad och hur den kommer att gå till för att barnen ska känna sig trygga.

4.1.2. Observationer

De observationer som gjordes i studien byggde på de samtalspromenader som genomfördes med informanterna. För att säkerställa kvaliteten i observationerna och undvika splittring av koncentration använde vi oss av första ordningens observationer (Björndal 2005). En av forskarna fokuserade på observationer av informanternas beteende i situationen och förde loggboksanteckningar.

Innan vi genomförde samtalspromenaderna gjorde vi även en karta över de respektive områden som fritidsverksamheten omfattade. Kartan användes för att föra ner anteckningar om intressanta uttryck från informanterna kopplat till platsen för dessa uttryck och vara en minneskarta inför bearbetning av materialet. Björndal (2005), menar att observationer av första ordningen bidrar till att säkerställa en högre kvalitet i observationerna genom att observatören riktar sin uppmärksamhet på en uppgift och på så sätt undviker att splittra uppmärksamheten mellan flera olika uppgifter. Det innebar

att en av forskarna fokuserade sig på intervjun, medan den andra forskaren lade sitt fokus på att observera situationen.

4.1.3. Loggbok och röstmemo

Under och efter våra observationer och samtalspromenader fördes en loggbok, medan intrycken fortfarande var färska i minnet. Björndal (2005), menar att man genom att skriva loggbok på ett systematiskt sätt avsätter tid för reflektion av den egna praktiken, för att få en djupare förståelse av ett skeende. För att kunna rikta vår uppmärksamhet till samtalet användes ljudupptagning, med hjälp av röstmemo, under våra samtalspromenader. På så sätt lades fokus på att föra samtalet framåt. Enligt Denscombe (2009), erbjuder ljudupptagningar en permanent och näst intill fullständig dokumentation när det gäller det som sägs under intervjun. Genom att spela upp samtalet flera gånger, menar Björndal (2005), att man kan upptäcka något nytt och intressant, men även få en mer ingående och djupare förståelse av komplicerade samspel i pedagogiska situationer. Vi var medvetna om att de intervjuade inledningsvis skulle kunna känna sig hämmade av inspelningsprocessen, men Denscombe (2009) menar att de flesta deltagare blir mer avslappnade efter en kort stund.

4.2. Urval och undersökningsgrupp

Undersökningen genomfördes på två fritidshem med skilda utemiljöer belägna i samma kommun, i södra delen av Sverige. Fritidshemmen valdes utifrån ett bekvämlighetsurval (Denscombe 2009), med kriteriet om att dessa skulle vara belägna i samma kommun och att utemiljöerna skulle skilja sig åt. Denscombe (2009), menar att om man har flera likvärdiga alternativ, så väljer man det som ligger närmast till hands på grund av begränsade resurser, såsom tid och pengar.

Urvalsgruppen bestod av barn som var inskrivna på fritidshem och som går i årskurs 1-2. Valet av vilka barn på fritidshemmet som skulle få delta i studien skedde genom att de uppnådde följande fem kriterier.

1. Barnen ville delta.
2. Vårdnadshavares samtycke till undersökningen.
3. Att barnen var på fritids.
4. Att barnens namn blev draget.
5. Genus; lika många flickor som pojkar.

På det första fritidshemmet fanns det ca 90 inskrivna barn och på det andra fritidshemmet fanns det ca 45 inskrivna barn. Personalen på respektive fritidshem ombads att tillfråga barngruppen om frivilligt deltagande i studien. De barn som var villiga att delta i studien och som fått deras vårdnadshavares samtycke placerades i en pott och lottdragning avgjorde vilka barn som deltog i studien. Lottdragningen gjordes av forskarna. Urvalet av informanter bestod av fyra flickor och fyra pojkar från respektive fritidshem som gick i årskurs 1-2. Totalt deltog 14 barn och det genomfördes totalt sju samtalspromenader.

4.3. Genomförande

Samtalspromenaderna syftade till att undersöka barns uppfattningar om deras utemiljö. Observationerna syftade till att beskriva de två fritidshemmens utemiljö. Det innebar att vi behövde vara väl förberedda inför samtalspromenader och observationer. Förberedelserna innebar att formulera öppna frågor för samtalspromenader, kontrollera utrustning, såsom minnesutrymme, laddade batteri, funktion av kamera och röstmemo i mobil, etcetera.

4.3.1. Fritidshemmen och urval

Under våren 2016 tog vi kontakt med fritidshemmen som studien genomfördes på och fick godkännande av respektive fritidshems rektorer. Kontakt etablerades med pedagoger på respektive fritidshem. Samarbetet med pedagogerna skedde via fysisk-, mejl- och telefonkontakt. Pedagogerna informerade barnen om vad studien skulle handla om, frågade barnen om deltagande och delade ut samtyckeslappar till de barn som var intresserade av att delta i undersökningen. Samtyckeslapparna var en viktig del i att kunna genomföra studien och få vårdnadshavarnas godkännande för deras barns deltagande. På det första fritidshemmet fick vi in 12 samtyckeslappar varav 8 barn valdes ut ur ett bekvämlighetsurval. På det andra fritidshemmet fick vi in 6 samtyckeslappar, vilket gjorde att vi inte behövde göra ett urval, utan samtliga barn fick delta i samtalspromenaderna. Forskarnas ambition var att genomföra fyra samtalspromenader där två barn per samtalspromenad fick delta.

4.3.2. Samtalspromenader

Innan vi påbörjade samtalspromenaderna informerades vi barnen ytterligare en gång om, varför vi gjorde samtalspromenaderna, hur samtalspromenaderna skulle gå till och att de fick avbryta promenaden när de ville. Vi informerades också om att vi skulle använda oss av ljudinspelningar och att dessa endast skulle avlyssnas av forskarna, handledaren och examinatoren.

När samtalspromenaderna genomfördes ställde vi intervjufrågor (bilaga 1), som vi på förhand hade formulerat utifrån vilken plats barnen tyckte var bäst, tråkigast, tryggast, etcetera. När vi hade ställt frågan bad vi barnen att visa oss platsen som vi för stunden pratade om. Forskarnas uppgift under samtalspromenaden var att motivera barnen till att föra samtalet framåt, att ha en öppen dialog med barnen, och att forskarna skulle ha ett öppet sinne för att undvika förutfattade meningar om barnens uppfattningar om sin utemiljö på fritidshemmet.

Vi valde att bearbeta det insamlade materialet efter hand som samtalspromenaderna gjordes och dessa transkriberades löpande.

4.4. Bearbetning och analys

Utifrån de valda metoderna var det viktigt att vara koncentrerad och närvarande under den tid då samtalspromenader och observationer genomfördes. Det är också viktigt, menar Björndal (2005), att ha ett öppet sinne och vara observant på olika vändningar som ett samtal kan föra med sig och som kan vara av intresse för undersökningen.

Bearbetningen av det inhämtade materialet från samtalspromenader skedde genom kvalitativ bearbetning, där ljudinspelningarna transkriberades och analyserades. Patel och Davidson (2011), menar att det är vanligt att i text skriva ut vad som sägs på inspelningen och på så sätt får man en text att arbeta med (Patel & Davidson 2011). Vi genomförde löpande analyser, vilket gjorde arbetet mer praktiskt. Fördelen med att göra en löpande analys, enligt Patel och Davidson (2011), är att det kan ge idéer om hur man ska gå vidare, kan ge ny och oväntad information som kan berika undersökningen, och samtalspromenaderna ligger färskt i minnet som gör att materialet hålls levande (Patel & Davidson 2011).

Insamling av data genom samtalspromenader och observationer gjordes och utifrån dessa data valdes det empiriskt materialet ut, som vi därefter tolkade och analyserade.

Ahrne och Svensson (2015), skiljer mellan data och empiriskt material och menar att data är det material som produceras i själva fältarbetet, medan det empiriska materialet är det avgränsade material som sedan kommer att användas i analysen (Ahrne & Svensson 2015).

4.4.1. Hermeneutiken som metod

I analysen tolkades empirin utifrån ett hermeneutiskt perspektiv (Patel & Davidson 2011). Det innebär att vi närmade oss forskningsobjekten subjektivt utifrån vår egen förförståelse. Ett centralt begrepp inom hermeneutiken är förförståelse. Med förförståelse menar vi, de tankar, intryck och känslor och den kunskap som forskaren har och har med sig in i studien. Patel och Davidson (2011), menar att förförståelsen ska ses som en tillgång och inte ett hinder för att tolka och förstå forskningsobjektet.

Giddens (Giddens 1976 se Gilje, Grimen & Andersson 2007), menar att samhällsvetenskaperna bygger på *dubbel hermeneutik*. Samtidigt som man måste förhålla sig till aktörernas egna tolkningar måste forskaren rekonstruera dessa tolkningar genom samhällsvetenskapligt språk och teoretiska begrepp. Det gör att forskaren behöver balansera mellan användandet av aktörernas egna begrepp som ligger nära erfarenheterna och de samhällsvetenskapliga teoriernas begrepp som ligger långt ifrån erfarenheten. En forskning som bara återger hur aktörerna själva tolkar fenomen leder sannolikt inte till någon djupare kunskap. (Giddens 1976 se Gilje, Grimen & Andersson 2007)

4.5. Etiska ställningstaganden

Vi har strävat efter att följa Vetenskapsrådets forskningsetiska principer och framför allt de fyra individskyddskraven, som gäller information, samtycke, konfidentialitet och nyttjande (Vetenskapsrådet 2002). Inledningsvis tillfrågades rektorerna på respektive skola, som givit sitt samtycke till att vi fick kontakta personalen på de två fritidshemmen. Föräldrarna informerades om syfte och innehåll i studien, både muntligt av personalen och skriftligt av oss. Denscombe (2009), menar att när ett större personligt engagemang från deltagarna krävs, räcker det inte med enbart informerat samtycke utan samtycke måste också vara skriftligt. Därför har föräldrarna skriftligen informerats om att ge sitt samtycke till deras barns deltagande i studien. De har även informerats om att det empiriska materialet endast används i forskningssammanhang

och att deltagarna var skyddade utifrån gängse regler om konfidentialitet. Forskaren måste skydda deltagarnas intressen genom att garantera att den information som inhämtas hanteras på ett konfidentiellt sätt (Denscombe 2009). Informanterna som ingick i undersökningen skulle ges största möjliga konfidentialitet och fiktiva namn skapades av forskarna och användes i undersökningen som syftade till att skydda deltagarnas identitet. Den inhämtade informationen var inlåst, så länge forskarna inte bearbetade den. Vidare, informerades föräldrarna skriftligen om, att det empiriska materialet raderades så fort studien var slutförd, examinerad och införd i Ladok.

Denscombe (2009), menar att en bra forskare överväger frågan om personlig säkerhet, undvikande av psykisk och personlig skada. I studien var platser och deltagarnas namn avidentifierade utifrån en etisk aspekt om att skydda individer och platser som ingick i studien, utan att minska andra kvaliteter. I relationen med deltagarna i studien, var forskarna vaksamma och lyhörda för deras åsikter, känslor och säkerhet. Av den anledningen genomfördes undersökningen på fritidshemmets område för att skapa en känsla av trygghet hos informanterna och för att ytterligare stärka tryggheten var ordinarie personal alltid i närheten.

5. Resultat och analys

Studiens resultat redovisas genom att först beskriva utemiljöns beskaffenhet på de två fritidshemmen. Därefter redovisas utvalda delar av den insamlade empiri som forskarna vill lyfta fram och empirin kommer att analyseras löpande. Analysen utgår ifrån barns perspektiv och deras uppfattningar om den utemiljö som erbjuds på deras fritidshem. Utifrån ett *dubbel hermeneutiskt perspektiv* kommer forskarna att tolka och rekonstruera dessa tolkningar genom samhällsvetenskapligt språk och teoretiska begrepp. Med hjälp av begreppen *tillgänglighet*, *rumslighet* och *meningsskapande individer emellan*, kommer forskarna att lyfta fram och försöka förstå innebörden av samtalspromenadernas resultat.

Namnen som förekommer i dialogen mellan informanterna och forskarna, samt namnen på de två fritidshemmen kommer att vara fiktiva för att skydda deras identitet.

5.1. De två fritidshemmen

Vi har genomfört samtalspromenaderna på två fritidshem med olika utemiljöer. Det första fritidshemmet har vi döpt till *Körsbärsskogen* och det andra fritidshemmet döptes till *Diamanten*.

5.1.1. Körsbärsskogen

Körsbärsskogen är belägen ute på landsbygden i en mindre ort. Den omgivande miljön är naturrik med en sjö i närheten. Fritidshemmet ligger i anslutning till en mindre väg där trafiken är mycket begränsad och övriga skolgården är omgiven av en åker och ett skogsområde. En mindre del av skolgården består av en asfalterad yta som till stor del utgörs av en bandyrink. Den största delen av skolgårdens yta består av en äng med stora stenar som sticker upp ur marken, en gräsplan med fotbollsmål, en kulle och en damm. På dessa ytor finns rikligt med buskar, träd och gräs. Utemiljön erbjuder många möjligheter för lek eftersom det finns klätterställning, gungor, klätterträd, fotbollsplan, indiankojor, buskar och träd, etcetera.

5.1.2. Diamanten

Diamanten är belägen i ett villaområde i utkanten av en stad. Det kringliggande villaområdet är lugnt och den begränsade trafiken utgörs av de boende i området.

Skolgården är till hälften asfaltsytor och den andra hälften består av en grusplan, mindre gräsytor och en liten skogsdunge. Skolgården gränsar till mindre skogspartier som inte är tillgänglig för barnen. Det finns redskap som erbjuder många möjligheter till lek, såsom klätterställningar, gungor, sandlådor, skate-ramper, etcetera.

5.2. Platser och praktiker

Nedan redovisas delar av resultaten från samtalspromenader med informanterna, där alla barnen fick samtala om frågor som ”Vilken är den bästa/tråkigaste/tryggaste platsen i fritidshemmets utemiljö” och uppmanades att visa platserna för forskarna.

5.2.1. Den bästa platsen

Barnen på Kårsbärsskogen anser att de bästa platserna på skolgården varierar där naturen har en central roll, såsom i syrenbersån, indiankojorna, klätterträdet, på ängen, gungorna och på fotbollsplanen. Skolgården har också olika redskap, såsom stänger, klätterställning, sandlåda och bandyplan. Växtligheten inbjuder till olika lekar och Rebecka och hennes kamrater brukar leka olika rollekar, till exempel vid syrenbärsbuskarna.

Forskare 1: Vilken plats tycker du är bäst?

Rebecka: Eh, det är rätt många, men jag kan visa en av dem då.

Forskare 1: Ja.

Vi går tillsammans till en buskig plats och Rebecka stannar till.

Forskare 1: Här, och vad är detta för plats?

Rebecka: Det är... vad heter det, syrenbärsbuskar, nåt sånt!

Forskare 1: Ja, och vad gör ni här?

Rebecka: Vi brukar leka att vi bor här och att det är stall runt omkring här.

När Rebecka berättar vidare framgår det att hon och hennes kompisar tycker om att leka olika rollekar. Under tiden vi vistas vid syrenbärsbuskarna, så berättar Rebecka hur hon och hennes kompisar brukar plocka de lila blommorna ifrån syrenbärsbuskarna och suger på dem.

Forskare 1: Vad är det man suger ut?

Rebecka: Nån blomsaft, eller så. Nektar tror jag!

Barnen beskriver sin utemiljö som rymlig och att det inte är svårt att hitta en plats att vara på och utföra sina lekar.

Viktoria: Men det finns jättemånga roliga saker och leka. Denna skolgården är så himla stor, så man tröttnar typ aldrig på ett ställe.

Forskare 1: Ja, jag kan se att den är stor!

Viktoria: Och ibland när det är trasiga saker som dom ska slänga. Ibland så slänger dom inte det utan dom ger det till oss, som vi får leka med och bygga kojor, som den mattan.

Viktoria pekar på en matta. Hon berättar vidare att de leker hotell i en ridå av buskar, där de skapar olika rum med hjälp av överblivet material, såsom plankor, grenar och i det här fallet en bit matta.

Analys: Det framgår i flera av samtalspromenaderna att barnen *skapar mening* genom att leka olika rollekar, såsom ”mamma, pappa, barn”, hästlekar och andra egenhändigt påhittade lekar. *Rumsligheten* består till stora delar av buskar och träd som bildar olika påhittade rum, såsom hotell, stall, veterinärmottagning och kojor.

Barnen på Diamanten beskriver att de bästa platserna på skolgården är vid klätterträdet som de kallar för ”klätterkojan”, sandlådan, gräsmattan och traktordäcket. Erik tycker om att hantera pinnar och hans favoritplats är vid ett traktordäck i den angränsande skogen.

Erik: Vi är framme snart! Fast egentligen får man inte va där!

Forskare 1: Får man inte det?

Erik: Nä, men vi brukar bara gå in där och hämta pinnar. Och ibland ha ett eget ställe där...

Forskare 1: Vem är det som säger att man inte får gå in här, då?

Erik: Fröknarna! ...när jag gick i ettan hade jag ett ställe här. Det va jättefint, jag gjorde iordning här, men så kom fröknarna och sa att man inte fick va här. Hon skulle kolla efter det. Sen, nästa dag, ehh hade vi det som ett *pinnhämtarställe*.

Analys: Klätterkojan är en av favoritplatserna i barnens utemiljö och *tillgängligheten* av den intilliggande skogen är mycket begränsad. Den inbjuder till olika rollekar och i dessa rollekar sker ett *meningsskapande*, då barnen tillsammans bestämt vilka regler

som ska gälla för platsen. Några barn uttrycker även att klätterkojan är den tryggaste platsen på skolgården. Det framgår tydligt av barnens beskrivningar om skogen att barnen på Diamanten saknar *tillgång* till den, samtidigt som miljöns *rumslighet* inbjuder till en nyfikenhet och vilja till att få vara där och nyttja en större del av skogsområdet. Bland annat berättar Anna om den plats som hon tycker är mest spännande och nämner en hinderbana i skogen. Hon berättar också att det *rum* som hinderbanan utgör, inte är *tillgänglig* för barnen. I hennes tonfall och rörelser kan man utläsa hennes nyfikenhet av platsen. Barnen ser på skogen som ett *meningsskapande rum* där man kan upptäcka olika naturföremål och utforska vad skogen kan erbjuda. Vilket Erik uttrycker om sitt *pinnhämtarställe* som också är en del av skogen som inte är *tillgänglig* för barnen.

5.2.2. Den tråkigaste platsen

Rebecka, Valentina och Melissa, på Körsbärsskogen, tycker att fotbollsplanen är tråkigast och det är av samma anledning som de tycker lika om platsen, nämligen att den bara är för pojkar. Mio, Hans och Olle tycker att klätterställningen är den tråkigaste platsen och Mio berättar:

Mio: Klätterställningen. Man kan leka plätt där. Då är det inte så svårt att bli tagen för då kan man bara klättra upp där och där.

Mio menar att klätterställningen inte inbjuder till så många valmöjligheter, såsom ängen som han menar inbjuder till fler utmaningar och lekar.

Analys: Platser som barnen undviker är också de platser som de tycker är tråkiga. Barnens beskrivningar av den tråkigaste platsen är att de anser att dessa platser inte erbjuder så många valmöjligheter och saknar utmaningar. Mios beskrivning av klätterställningen och dess *tillgänglighet* kan tolkas som att den tilltänkta funktionen av redskapet saknar spänning och utmanar inte utövaren. Det medför också att om barn inte utmanas, så skapas heller ingen nyfikenhet och/eller motivation för att använda redskapet.

5.2.3. Den tryggaste platsen

Platser som barnen uttrycker att de känner sig trygga på är i närheten av fröknar, upplysta platser vid skymning, och platser där man trivs och/eller känner sig bekväm.

Forskare 1: Vilken tycker du är den tryggaste platsen?

- Ellen: Jag har redan sagt det!
- Forskare 1: Vart var det?
- Ellen: Indiankojorna! Det är den bästa och tryggaste platsen jag vet!
- Forskare 1: Ja?
- Ellen: Till och med när det är mörkt, kolsvart ute! Det är mer roligt att leka där, då. Där kan man leka ugglor...

Ellen uttrycker att hon är mycket trygg och bekväm med platsen. Det spelar ingen roll om det är ljus eller mörkt ute och att platsen är avlägset belägen, i borte delen av skolgården. Däremot uttrycker Viktoria att belysningen är viktig för henne, när hon får frågan om vilken plats som hon tycker är den tryggaste platsen.

- Viktoria: Jag tycker där vid gungorna.
- Forskare 1: Varför tycker du det är tryggest vid gungorna?
- Viktoria: För att när det är mörkt lyser det lampor där. Jag är lite mörkrädd, så... men ett ställe jag är rädd för, men det är bara när det är mörkt, då är det bakom kullen. Där är inga lampor och så är det alla grenarna som sticker ut så och så skuggorna. Det är jätteläskigt! Och så, sen kanske man hör någon pinne knaka till och så låter det som det kommer någon, eller så!

Analys: Ibland spelar det ingen roll om skolgården är liten eller stor till ytan, utan hur *rumsligheten* är beskaffad. Om en plats saknar belysning kan den betraktas som mindre *tillgänglig* och uppfattas som läskig och otrygg. En icke upplyst plats behöver inte alltid betraktas som en läskig och otrygg plats som de flesta barnen uttrycker, utan en sådan plats kan även upplevas som en trygg plats, som i Ellens fall.

5.2.4. Önskan om förändringar

När informanterna på Körsbärsskogen blev tillfrågade av forskarna uttryckte barnen att de var överlag nöjda med sin utemiljö. De få önskemål som framkom var att pojkarna ville ha större cyklar med två hjul, för att kunna cykla på större ytor och i kuperad terräng. En av pojkarna önskade att de fick en kompisgunga. Flickorna uttryckte ingen önskan om förändringar, förutom Rebecka.

- Forskare 2: Har ni kommit på det som ni tycker saknas på er skolgård, om ni fick önska?

Rebecka: Ja! Fast det jag tänker på just nu är nog inte rimligt!

Forskare 1: Nähä. Men, prova. Får vi höra?

Rebecka: Den som inte var rimlig?

Forskare 1: Ja.

Rebecka: En SWIMMINGPOOL!

Dessutom önskade sig Rebecka ett riktigt ridhus och samtidigt var hon väl medveten om att hennes önskningar var orimliga.

Informanterna på Diamanten hade flera förslag på förändringar när forskarna ställde frågan om detta. Förslag som kom fram var bland flickorna att få en ny och längre rutschkana, och ett önskeland. Medan bland pojkarna var önskemålen en ny rutschkana, längre hinderbana, skate-park, basketkorg, klättervägg och flera förslag som kan betraktas som orimliga, såsom en läskmaskin, smoothie-maskin, etcetera.

Analys: Man kan tolka önskemålen som om barnen på Körsbärsskogen är nöjda med skolgårdens *rumslighet* med stora ytor och mycket vegetation, samtidigt önskar de *tillgång* till större asfalterade ytor att cykla på. Barnen på Diamanten har önskemål som kan tolkas som om de är ganska nöjda med sin skolgård, men har många önskemål om förändringar. Framförallt uttrycker barnen på Diamanten önskemål om en ökad *tillgänglighet* av fler naturrika miljöer, såsom de förbjudna skogspartiernas *rumslighet* intill skolgården där barnen kan få möjlighet till ett *meningsskapande individer emellan* som de vill vara i tillsammans, tycker är spännande och vill utforska mer.

5.2.5. Vad lär man sig i fritidshemmets utemiljö?

Gemensamt för de båda fritidshemmen är att barnen uttrycker att man får lära sig nya lekar, öva på att cykla och gräva. I samtalet med Melissa berättar hon om hur det kan gå till när man lär känna nya människor.

Melissa: Vi lär oss att känna varandra!

Forskare 1: Jaja, hur går det till?

Melissa: För att på *fritan* så har man kanske inte alltid sina vänner där och då så lär man sig att leka med andra och börjar kanske prata med dom och blir vänner med dom. Till exempel, en dag så hade jag ingen att leka med på

fritan. Och då lekte jag med en som heter Kerstin som jag knappt kände innan.

När Petter berättade vad man lär sig på fritids

- Petter: Man får några mer vänner. ...Ja. Och leka tillsammans.
- Forskare 1: Och leka tillsammans. Vad lär man sig när man är tillsammans?
- Erik: Att man ska va snäll!
- Forskare 1: Vi låter Petter prata, nu!
- Petter: Om man är elak och sen leker med en som är snäll, så kan man bli snäll som honom!

Analys: Det framkommer att barnen tycker att *meningsskapande individer emellan* är viktigt, när de nämner nya och befintliga relationer i fritidshemmen. När man är tillsammans får barnen möjlighet att lära sig och öva på att kommunicera med varandra genom att samarbeta och dela med sig av sina egna erfarenheter. På fritidshemmen får barnen möjlighet att utveckla sina sociala förmågor i relationen med andra. Barnen berättar om att man lär sig på fritids när man leker nya och beprövade lekar, såsom att samarbete, visa empati, få förståelse för andras behov, samt sätta olika kunskaper och erfarenheter i ett sammanhang. I exemplet ovan, uttrycker Petter att barnen lär av varandra, sätter gränser för varandra och ger varandra på så sätt en förståelse för hur man ska vara mot varandra. Det är inte bara lärare och pedagoger som sätter gränser och berättar för barnen hur man ska vara mot varandra. Barnen besitter även kunskaper och erfarenheter av att sätta gränser för varandra. På så sätt stöttar de varandra och barnen fungerar även som ett kompletterande stöd för lärare och pedagoger i att upprätthålla gränser för normer och regler.

Både på Körbärsskogen och Diamanter framgår det i samtalen med barnen att man lär sig olika fysiska färdigheter och utvecklar sin motoriska förmåga, såsom att klättra, cykla, hoppa höjdhopp, gå på styltor, gå balansgång, etcetera.

- Forskare 1: Vad lär man sig på fritids när man är ute?
- Olivia: ...liksom jag lärde mig nästan att cykla här för jag kunde inte cykla så bra tidigare.
- Tina: Det gjorde jag med.

Olivia berättar också om hur hon lärde sig att göra en rondat och förklarar att det är som en hjulning, med skillnaden att man i landningen landar på båda fötterna istället för med en fot i taget.

Analys: Utemiljön på de båda fritidshemmen inbjuder till fysisk aktivitet med områden där barnen kan utveckla sina motoriska förmågor. Barnen uttrycker om sina skolgårdar att *tillgängligheten* av stora ytor att röra sig på är viktigt. Det mönster som framkommer i samtalen med barnen är att de uttrycker vikten av att skapa mening och göra aktiviteter tillsammans. Barnen söker sig till naturrika platser i deras utemiljö, en *rumslighet* som inbjuder till lekar där barnen tillsammans *skapar mening*. Flickorna på båda fritidshemmen har uppfattningen att fotbollsplanen bara är *tillgänglig* för pojkarna och är en plats som de därmed avstår ifrån. Ett annat mönster som barnen uttrycker är *tillgänglighet* till sådana platser som inbjuder till spontanlek, såsom rollekar och fysisk rörelse. De uttrycker även vikten av att ha *tillgång* till platser där man har möjlighet att leka avskilt, utan att ha vuxnas uppsikt.

6. Diskussion

I detta avsnitt diskuteras studien genom reflektion av tidigare forskning, styrdokument och pågående debatt. Resultaten kommer även att diskuteras och sättas i relation till tidigare studier. Avslutningsvis, reflekterar forskarna över undersökningens olika delar som kan ha påverkat resultatet negativt i en metoddiskussion, samt ger förslag till vidare forskning.

6.1. Resultatdiskussion

Vårt intresse var att undersöka barns uppfattningar om den utemiljö som erbjuds på deras fritidshem. Genom det anlagda perspektivet, *barns perspektiv*, vill vi diskutera hur och synliggöra barns uppfattningar om sin egen verksamhet och i det här fallet verksamhetens utemiljö. Ett sätt att ge barn möjligheten att uttrycka sig var att vi ställde frågor om platser som vi ville att barnen skulle visa oss. Det gjorde att barnen fick känna sig delaktiga och uppleva att de styrde samtalet. Det medförde att det skapades en nyfikenhet hos barnen som motiverade dem att berätta om sin utemiljö.

6.1.1. Utemiljöns betydelse för leken

Av de resultat som redovisats i resultatavsnittet kan man utläsa att en variation av möjligheter i utemiljön är att eftersträva. Barnen som deltog i undersökningen uttrycker att de överlag är nöjda med sin utemiljö. Då undersökningen genomfördes på två olika fritidshem, där utemiljöerna skiljer sig åt, kan man också se skillnader i uppfattningar om vad man saknar i densamma. På Körsbärsskogen består utemiljön till största delen utav ängsytor, buskar och träd. En mindre yta är asfalterad och en bandyplan med sarg upptar större delen av den ytan. Barnen tycker om sin skolgård, att det alltid finns en plats att vara på, och de barn som deltog i studien vistas i huvudsak på de större ytorna med en variation av ängsytor, buskar och träd. Hagens (2015) forskning visar att barn föredrar miljöer som gav variation och oförutsägbara möjligheter för lek och socialt samspel, en lek som barnen själva hade tagit initiativ till, och som de upplevde som relativt fri. Szczepanski och Andersson (2015) menar att utemiljön ger möjligheter att upptäcka och utveckla platsrelaterade meningserbjudanden. Lekens karaktär bygger ofta på roller där barnens tidigare kunskaper och erfarenheter utvecklas i samspel med sina kamrater. Platsens betydelse för leken framgår i samtalen med barnen, när de beskriver hur en ridå av buskar förvandlas till ett hotell med många olika rum. Viktoria

berättade att pedagogerna gav barnen tillåtelse att använda överblivet material som medel för sitt skapande av olika rum i hotellet. I Skolverkets allmänna råd (Skolverket 2014) framgår det tydligt att verksamheten ska stimulera barnens kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt vilja till att pröva egna idéer och att lösa problem.

På Diamanten är rolleken inte lika utvecklad och skulle kunna bero på utemiljöns beskaffenhet. Skolgården erbjuder få platser, med träd och buskar, som skulle kunna stimulera barnens kreativitet i sina rollekar. I samtalen med barnen och i deras kroppsliga uttryck målades den angränsande skogen upp som något spännande och något som de ville utforska, som exemplet med *pinnhämtarstället*. Att inte ha tillgång till sin närmiljö innebär en begränsning i barns meningsskapande och kan vara ett hinder för deras möjligheter att förstå sin omvärld. Heurlin-Norinder (2005) menar i sin avhandling att om barn får tillgång till sin närmiljö och dess platser, så bidrar detta till att barnen kan känna att de behärskar sin situation och i framtiden på hela sin omgivning, samt att detta kan bidra till att barnen får ökat självförtroende.

Fritidshemmen Körsbärsskogen och Diamanten erbjuder stora ytor för barnen att röra sig på och som främjar barns motoriska förmågor. Drougge (1997) lyfter fram att leken i utemiljön förenar glädje och rörelse i samspel med andra barn och vuxna. I utevistelse tränas muskler, balans och smidighet som ger barn en god kroppsuppfattning och ett gott självförtroende i att kunna kontrollera sin kropp. Idag pågår en samhällsdebatt kring hur man bygger bort rastytor att vistas på för barn i förskolan. Det är viktigare att bygga tätt och högt, med en högre ekonomisk avkastning, vilket blir på bekostnad av barns utveckling och hälsa. Platser som anläggs och iordningställs för barn – skolgårdar, förskolegårdar, lekplatser – har enorm betydelse för barns utomhuslek, utveckling och hälsa. Den utveckling som pågår i Stockholm innebär att man bygger rastgårdar som omfattar 4,5 kvm per barn och att man utreder möjligheter för att bygga rastgårdar på takterrasser.

De stora ytorna på de båda fritidshemmen speglar något som samhället bör värna om ur ett hälsoperspektiv. Vi menar att en utemiljö med stora ytor för barn att röra sig på och en variation av utmanande platser för meningsskapande kan ge en positiv och hållbar samhällsutveckling.

6.1.2. Utemiljöns betydelse för det informella lärandet

På fritidshemmet får barnen möjlighet att utveckla sina sociala förmågor i relationen med andra. Barnen berättar om att man lär sig på fritids när man leker nya och beprövade lekar, såsom att samarbete, visa empati, samt få förståelse för andras behov.

Idag är det en självklarhet att barn lär sig även när de leker, ett så kallat *informellt lärande*. I resultatet kan vi se att barnen uttrycker olika kunskaper och erfarenheter om det sociala samspelet och i interaktion mellan barnen skapas mening och sätts i ett större sammanhang. Det överensstämmer med vad Gärdenfors (2010) menar med att, för att förstå måste man kombinera teoretisk förståelse med sin erfarenhet. Konkret visar det sig när barnen förklarar för varandra vad som är ett lämpligt beteende. En annan konkretisering handlar om att barnen sätter upp regler för lekar och aktiviteter som ett led i att upprätthålla någon slags ordning. Detta sker i samspelet mellan individer och kan på så sätt stärka deras relationer genom det sätt som barn till exempel visar empati och förståelse för andras behov.

Drougge (1997) menar att leken ger barnen kunskap som är relevant för deras liv och pedagogens deltagande i och kring leken ger möjligheter att observera barnen och se vilken nivå de befinner sig på och utifrån detta planera verksamheten. I resultatet uttrycker barnen att de utvecklar sina sociala färdigheter och motoriska förmågor i leken som pågår i deras utemiljö. Uttrycken visar sig när barnen berättar om hur man bör vara mot varandra, att man ska följa regler och hur man övar för att bli bättre på olika saker, såsom att cykla, klättra, gå balansgång och gunga.

Barnen på Diamanten berättar att deras rutschkana är väldigt kort och att det är en plats som de undviker. Barnen bedömer rutschkanan som tråkig och att deras färdigheter för att hantera den befinner sig på en högre nivå. Utifrån bedömningen att rutschkanan inte erbjuder någon utmaning gör barnen ett strategiskt val genom att undvika platsen och att lyfta fram deras önskemål om en längre rutschkana. Gärdenfors (2010) menar att leken möjliggör för en individ att bedöma sina färdigheter och göra en självvärdering som ligger till grund för att välja rätt strategier.

6.2. Metoddiskussion

I avsnittet metoddiskussion redovisas sådant som kan ha påverkat resultatet. Vi kommer också att ta upp sådant som man bör tänka på inför framtida forskning.

6.2.1. Samtalspromenader

Tanken med våra frågor under samtalspromenaderna var att de skulle ställas i samma ordning till informanterna, för att lättare kunna jämföra och sammanställa resultatet. Då metodens utformning handlar om att samtalet ska vara öppet för utsvävningar, medförde att vi inte ställde frågorna i samma ordning, ibland föll till och med någon fråga bort. I efterhand kan vi konstatera att man behöver hitta en balans mellan den intervjuades utsvävningar och intervjuarens vägledning genom sina intervjufrågor. Det som kan ha påverkat resultatet kan vara att vi inte fick in så många svar som det var tänkt ifrån början.

6.2.2. Observationer

Vi upplevde att fokus låg mer på att föra ner anteckningar på kartan, än att fokusera på barnens kroppsliga uttryck. Väderleken, med regn, försvårade uppgiften att anteckna ner tider för olika platser som promenaden förde oss till. När vi rörde oss mellan de olika platserna fördes inga anteckningar om vart vi befann oss på kartan, vilket gjorde att det var vid något tillfälle svårt att relatera platser till det barnen uttryckte på ljudinspelningarna. Vid ett tillfälle kunde vi till och med inte definiera platsen som barnen pratade om.

6.2.3. Loggbok och röstmemo

Efter att ha lyssnat igenom ljudinspelningarna kan man konstatera att det är viktigt att vara nära barnen med röstmemot så att de pratar in i mikrofonen. Det var svårt att undvika tillfällena då man inte hör vad barnen säger. Ibland vänder barnen på huvudet för att göra oss uppmärksammade på olika företeelser. Dessa aspekter gällande röstmemo bör inte ha någon avgörande påverkan på resultatet, på grund av att vi har kunnat stödja oss mot de förda loggboksanteckningarna och kartan.

Utifrån den rådande utvecklingen kring hur man anlägger nya utomhusmiljöer för barn att leka i, bör man ta hänsyn till hur barn nyttjar dessa miljöer. Förslag till vidare forskning skulle kunna vara att ytterligare synliggöra barns röster om sin praktik i omgivande miljöer och att undersöka hur leken påverkas när barns lekytor minskar. Barn har behov av stora ytor att röra sig på och rörelsebehovet bör prioriteras framför olika redskap.

7. Sammanfattning

Studiens syfte var att undersöka barns uppfattningar om den utemiljö som erbjuds på deras fritidshem och avser att vara en kunskapskälla för hur fritidsverksamheten utomhus kan utvecklas. Forskningen som studien lutar sig mot, handlar om platsens betydelse för barns meningsskapande, relationsbyggande, sociala samspel och fysiska rörelse. Utifrån barns perspektiv har studien använt sig av samtalspromenader, observationer, loggbok och röstmemo som metod för insamling av empirin. Den insamlade empirin har gjorts genom kvalitativ bearbetning och analyserats löpande.

Studien har resulterat i att utemiljön har betydelse för hur barn uppfattar den. Det som barnen belyser är vikten av stora ytor att röra sig på, att det är viktigt att vara tillsammans och att det som barnen uttrycker kännetecknas av de vill utmanas, upptäcka nya saker och ha tillgång till platser som är av utforskande karaktär. Slutsatser som man kan dra av resultatet är att det som barnen uttrycker om sin utemiljö, har stor betydelse för deras hälsa, sociala och motoriska utveckling. Utifrån det som barnen uttrycker som betydelsefullt för dem, kan studiens resultat vara en kunskapskälla för hur fritidsverksamheten utomhus kan utvecklas, såsom förhållningssätt till verksamheten och dess innehåll.

8. Referenser

Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Liber.

Barnkonventionen: *FN:s konvention om barnets rättigheter*. (2009). Stockholm: UNICEF Sverige.

Björndal, Cato R. P. (2005). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Clark, A. (2001). How to listen to very young children: The mosaic approach, *Child Care in Practice*, vol. 7, nr. 4 ss. 333-341.

Clark, A. (2007). Views from inside the shed: young children's perspectives of the outdoor environment, *Education 3-13*, vol. 35, nr. 4, ss. 349-363.

Dalen, M (2008). *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups utbildning.

Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, 2. uppl. edn, Studentlitteratur, Lund.

Drougge, S. (1997). *Miljömedvetande genom lek och äventyr i naturen- en beskrivning av I Ur och Skurs metoder*. Stockholm: Friluftsförbundet Utebolaget, andra upplagan.

Drougge, S. (2001). *I Ur och Skur i skolan*. Stockholm: Friluftsförbundet.

Ericsson, G. (2002). *Lära ute*. Friluftsförbundet.

Fägerstam, E. (2012). Children and young people's experience of the natural world: Teachers' perceptions and observations, *Australian Journal of Environmental Education*, vol. 28, nr. 1, ss. 1-16.

Gilje, N., Grimen, H. & Andersson, S. (2007). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*, 3. Uppl. Edn, Daidalos, Göteborg.

Gärdenfors, P. (2010). *Lusten att förstå: om lärande på människans villkor*. 1. utg. Stockholm: Natur & kultur.

Hagen, T.L. (2015). "Hvilken innvirkning har barnehagens fysiske utemiljø på barns lek og de ansattes pedagogiske praksis i uterommet", *Nordisk Barnehageforskning*, vol. 10, nr. 5, ss. 1-16.

Haudrup Christensen, P. (2004). Children's participation in ethnographic research. Issues of power and representation. *Children and Society*. vol. 18, nr. 2, ss. 165-176.

Heurlin-Norinder, M. (2005). *Platser för lek, upplevelser och möten: om barns rörelsefrihet i fyra bostadsområden*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2005

Jensen, Mikael (2011). *Den fria tidens lärande*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Klerfelt, A. & Haglund, B. (2011). Samtalspromenader – barns berättelser om meningen med fritids. I Klerfelt, A. & Haglund, B. (red.) *Fritidspedagogik: fritidshemmets teorier och praktiker*. Stockholm: Liber, ss. 155-181.

Kvale, S & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur. UniversityPress.

Läraryrket. (2005). *När intresse blir kunskap. Fritidspedagogikens mål och medel*. Stockholm: Läraryrket.

Patel, R & Davidson, B (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, 4., [uppdaterade] uppl. Edn, Studentlitteratur, Lund.

Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Lgr 11*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2014). *Kvalitet i fritidshem: allmänna råd och kommentarer*. Stockholm: Skolverket.

Sommer, D., Pramling Samuelsson, I. & Hundeide, K. (2011). *Barnperspektiv och barnens perspektiv i teori och praktik*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Szczepanski, A. & Andersson, P. (2015). Perspektiv på plats - 15 professorers uppfattning av platsens betydelse för lärande och undervisning utomhus, *Pedagogisk forskning i Sverige*. vol. nr. 1-2, ss. 127-149.

Thomson, P. (2008). *Doing Visual Research with children and young people*. London and New York, Routledge.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

9. Bilagor

Bilaga 1

Intervjufrågor till samtalspromenader

Vad brukar ni göra/leka när ni är ute på fritids?

Vilken är den roligaste platsen på er skolgården?

- Vad är det som gör att just den platsen är den roligaste? Varför?
- Vidare, tråkigaste, mest spännande, tryggaste, osv. platsen? Varför?

Lär man sig saker när man är ute på fritids?

- Vad kan det vara för saker man lär sig?
- Hur går det till när ni lär er dessa saker?

Om du får välja, vad skulle du vilja ha på din skolgård?

Vem bestämmer om vad som ska förändras på skolgården?

- Får ni vara med och bestämma/påverka?

Vad är det då ni får bestämma om?